

DUŠAN DOZET

Savremeni posrednički ratovi

U nekoliko posljednjih godina svjedoci smo učestalih ratova između zemalja nerazvijenog svijeta, pa i ratova između nesvrstanih zemalja. Njihovo poprište je uglavnom Afrika, a od početka ove godine izbili su i novi ratovi u Aziji, koji imaju iste oznake ratova između nerazvijenih i nesvrstanih zemalja, a posebnost im je u tome što se prvi put vode između socijalističkih zemalja. Riječ je o ratovima koji su vođeni oko zapadne Sahare, između Etiopije i Somalije na jugu Afrike, u Angoli, između Ugande i Tanzanije, Vijetnama i Kambodije, Kine i Vijetnama i dr.

Učestalost tih ratova i neka njihova obilježja pokazuju da je u pitanju nova vrsta ratova, osobena za savremeni stepen razvoja međunarodnih odnosa. Zbog toga oni privlače pažnju, posebno što predstavljaju novi oblik primjene sile. Bez obzira na to što su do sada ti ratovi vođeni na području Afrike i Azije, oni po svom unutrašnjem sadržaju i ulozi u politici velikih sila i blokova očigledno imaju opšti značaj i predstavljaju svjetsku pojavu. U tom pogledu oni postaju izvor opasnosti za opštu bezbjednost i svjetski mir, a naročito za bezbjednost pojedinih malih, nerazvijenih i nesvrstanih zemalja. S gledišta bezbjednosti SFRJ, već i zbog toga što je Jugoslavija nesvrstana zemlja, ta nova vrsta ratova takođe može biti potencijalno izvor opasnosti.

Nema sumnje da povod za pojavu ratova leži u objektivnim uslovima odnosa između pojedinih malih, nerazvijenih i nesvrstanih zemalja. Sve su to zemlje koje su se u novije vrijeme oslobodile kolonijalnog sistema i koje nose teška opterećenja neriješenih krupnih pitanja iz vremena kolonijalne vladavine. Pored opšte ekonomske zaostalosti i krajnje nezadovoljavajućeg položaja u okviru svjetskog ekonomskog poretka, a često i unutrašnje političke nestabilnosti, te

zemlje su opterećene i hipotekom neriješenih etničkih, nacionalnih, graničnih, geopolitičkih, infrastrukturnih, političkih, ideoloških i drugih problema koji su naslijeđeni iz vremena kolonijalizma, a danas se pojavljuju kao izvor sporova kriza i sukoba između oslobođenih, nezavisnih zemalja. To znači da lokalna žarišta sukoba realno postoje, iako nemaju u sebi takav naboj da se moraju rješavati putem rata. Naime, društvene, ekonomske i političke protivurječnosti između tih zemalja nisu do te mjere nepomirljivo zaoštrene da ne postoje nika-kva druga, politička i ekonomska sredstva koja bi mogla raz riješiti, osim najjačeg sredstva — rata. Razlozi sukoba, od etničkih do graničnih, teško se mogu svrstati u kategoriju onih dubokih interesnih suprotnosti društveno-ekonomskog i političkog karaktera, koji su uvijek do sada bili stvarni društveni uzroci svih ratova u prošlosti, pa i u savremenom dobu.

Razlozi sukoba, prema tome, više djeluju kao povodi a ne kao uzroci. Osim toga, upravo su sve pomenute zemlje u sukobima, budući da su to male i nesvrstane zemlje, imale prilike da se na praksi, i svojoj i tuđoj, uvjere da se danas neriješeni međusobni problemi teško mogu riješiti ratovima. Štaviše, ratovi usložavaju rješenja i imaju, po pravilu, teške posljedice po bezbjednost, nezavisnost i samostalan unutrašnji život tih zemalja. Naime, kolektivna svijest nesvrstanih zemalja o potrebi izbjegavanja rata kao sredstva rješavanja međudržavnih sporova proizašla je i ojačala iz prakse njihove dugogodišnje borbe protiv imperijalističkih i hegemonističkih pritisaka. Danas se već može govoriti o iskustvu nesvrstanih zemalja o tome da se miroljubivim putem, na osnovi poštovanja principa nesvrstavanja, najbolje mogu otklanjati izvori sukoba i ratova. Očigledno je da su ta iskustva i ta svijest u slučaju ovih novih lokalnih ratova iznevjereni, što još više opravdava sumnju u to da li se stvarni uzroci ratova među malim nerazvijenim i nesvrstanim zemljama mogu prepoznati samo u povodima kojima se oni objašnjavaju.

Odnos velikih sila prema posredničkim ratovima

Ima dosta indikatora koji potvrđuju da se velike sile posredno i neposredno miješaju u ratove između malih zemalja i da pokušavaju da ih iskoriste za svoje globalne interese, naročito u pogledu ostvarivanja težnji za proširivanjem sopstvenih interesnih sfera i poboljšavanjem regionalnog odnosa snaga kao elementa opšteg svjetskog odnosa snaga. Prema tim indikatorima moguće je izvlačiti zak-

ljučke i o tome da velike sile nisu zainteresovane samo za to da podržavaju jednu od strana u tim ratovima pošto oni već izbiju, nego i zato da takve ratove organizuju i podstrekavaju.

Miješanje velikih sila u savremene ratove malih, nerazvijenih i nesvrstanih zemalja bitno se razlikuje od njihove ratne prakse od prije desetak godina. One sada izbjegavaju da neposredno u tim ratovima angažuju sopstvene oružane snage. Velike sile nastoje da izbjegn timerik vođenja »svojih« malih ratova. Njihovo miješanje u današnje ratove je elastično, mahom posredno, ali istovremeno i veoma angažovano, uslijed čega nije moguće pouzdano povući granicu između njihovog posrednog i novih oblika neposrednog učešća u tim ratovima.

Učešće velikih sila u ratovima trećih zemalja ispoljava se na raznovrsne načine i ostvaruje brojnim sredstvima. U većini slučajeva strane koje učestvuju u ratu uživaju neposrednu političku, diplomatsku, ekonomsku i propagandnu podršku i pomoć neke velike sile. Vojna podrška se ostvaruje u obliku pomoći, naročito u naoružanju i ratnoj opremi, u finansiranju ratnih troškova, u demonstriranju vojnom silom u širem ili bližem regionu, poglavito pomorskim i vazдушnim snagama, u angažovanju sopstvenih vojnih instruktora, a nekad i u planiranju operacija.

Za savremene lokalne ratove karakteristična je još jedna pojava, — neposredno vojno učešće zemalja povezanih sa blokovima. U pojedinim slučajevima to učešće je najdirektnije — angažovanjem oružanih snaga na ratištu, a u drugim slučajevima je manje direktno i ispoljava se u angažovanju transportne avijacije za prebacivanje trupa, u vojnim prijetnjama i sl. Naime, nikada u ranijim lokalnim ratovima velike sile nisu uspijevale da u većoj mjeri uvuku takve zemlje u lokalne sukobe i ratove, nego što je to sada slučaj. I na taj način velikim silama polazi za rukom da ostanu izvan direktnog vojnog sukoba, a da u sjenci zadrže glavnu ulogu. Taj momenat takođe ukazuje i na novu dimenziju internacionalizacije ratova, odnosno na aktiviranje angažovanje većeg broja zemalja. Stara ideja rukovodećih sila glavn timerik svijetskih blokova da se područje djelovanja blokova proširi preko granice teritorije na kojoj su oni nastali i da se blok kao cjelina, zavisno od svoje uloge i značaja, pojavi u ulozi planetarnog činioca počinje u praksi snažnije da se ostvaruje.

Otkako su završeni ratovi u Indokini, u kojima je oružana sila SAD bila masovno i direktno angažovana, pa se s pravom oni mogu nazvati američkim ratovima, u svijetu je, sve do danas vođeno upadljivo malo lokalnih ratova čiji su glavni učesnici bile velike sile. To se, takođe, može reći i za velike vojne intervencije. Takav tip lokal-

nih ratova sada zamjenjuje drugi tip lokalnih ratova koje uvode treće zemlje, a u kojima su i dalje veoma prisutni interesi i angažman velikih sila. U tom smislu izgleda opravdano da takve ratove nazivamo posredničkim ratovima. Naime, preko tih ratova velike sile nastoje da ostvare ciljeve koje su ranije postizavale direktnim ratovima. Ti ratovi sada postaju veoma značajni releji njihove globalne strategije. Posrednički, relejni ratovi sve više daju pečat jednoj novoj varijanti globalne strategije, koju bismo, možda, mogli nazvati relejna strategija velikih sila.

Mjesto i uloga posredničkih ratova u svjetlu evolucije globalnih strategija

Od završetka drugog svjetskog rata, pa do kraja pedesetih godina, u globalnim strategijama velikih sila težište je bilo na nuklearnom oružju i na nuklearnom ratu, koji je bio i jedina vrsta rata za koju su se velike sile pripremale. U oblasti primjene sile dominirao je hladni rat. Na takvu usmjerenost globalnih strategija djelovala je nova tehničko-tehnološka osnova za vođenje rata, a takođe i novi ciljevi kojima je trebalo obezbijediti da velike sile pronađu prave odgovore za ostvarenje svojih interesa u poslijeratnoj realnosti svijeta.

Izgledalo je da nuklearni i hladni rat, dakle — novi instrumenti u povijesti ratova i sile, mogu da budu oslonac za ostvarenje tri bitna globalna cilja. Prvi cilj je bio da se spriječi ekspanzija suprotnog glavnog protivnika u sopstvenu sferu uticaja, što je imalo za posljedicu stvaranje »gvozdene zavjese« i izgradnju lanca vojnih baza. Drugi cilj je bio usmjeren na to da se s obje strane »gvozdene zavjese« sprovede stabilizacija i homogenizacija političkih poredaka i privreda, i to ne samo unutar pojedinih država nego i unutar cijele grupacije država, što je neizbježno dovelo do stvaranja vojno-političkih blokova. Treći cilj je u tom prvom poslijeratnom vremenu bio nedovoljno odlučno definisan, a odnosio se na ostvarivanje uticaja ili kontrole na širokom svjetskom prostranstvu izvan područja blokova. Težište je bilo na prva dva cilja i zato je pečat međunarodnim odnosima davala konfrontacija između glavnih sila i blokova, i to u formi nuklearnog odvrćanja, prijetnje i zastrašivanja (nuklearni rat), kao i zaoštavanje odnosa (hladni rat).

Od početka šezdesetih godina globalne strategije doživljavaju krupnu promjenu. Promjenu su izazvali relativni neuspjesi u sprovođenju ciljeva prethodne globalne strategije i nove svjetske pojave kojima dotadašnja strategija nije bila prilagođena.

Nuklearni rat se ubrzo pokazao kao nesvrhovito sredstvo za ostvarivanje političkih ciljeva, mada je u funkciji odvrćanja djelovao veoma racionalno i u tome odigrao zlokobnu ulogu krajnjeg zaoštravanja svjetskih odnosa, osobito u sferi naoružavanja. Zbog takve svoje uloge u odvrćanju (pripremnom periodu), bez obzira na to što je mogućnost vođenja rata (toka rata) ostala samo na nivou teorijske vjerovatnoće, nuklearni rat će sve do danas imati glavno mjesto u globalnim strategijama. Međutim, nuklearni rat kao jedina vrsta u nomenklaturi ratova nije mogao da zadovolji šire političke i vojne potrebe globalnih strategija.

Široka skala političkih ciljeva bila je nesrazmjerno veća od uskog izbora sredstava za njihovo ostvarivanje. Praksa je ubrzo pokazala da se najmoćnijim sredstvima (kao što je nuklearni rat) ne mogu realizovati ograničeni ciljevi. Stvorena je situacija apsurdna slična onoj — topom se ne može pogoditi muva, a pogotovu se ne može zaustaviti neumitan društveni tok. Naime, »gvozdena zavjesa« nije mogla da spriječi da sa obje njene strane djeluju duboki društveni procesi, što je našlo izraza u političkim, ekonomskim, psihološkim, pa i vojnim promjenama; »gvozdena zavjesa« je, doduše, spriječila direktnu oružanu agresiju, ali nije mogla da obuzda različite ekspanzionističke i druge uticaje; najzad, glavna opasnost za globalne interese nije ni došla preko »gvozdenih zavjesa«, već se pojavila mimo nje — na istorijskom svjetskom poprištu antikolonijalne revolucije, narodnooslobodilačke i socijalne emancipacije i demokratskih težnji naroda, društvenih grupa i društvenih i državnih zajednica. Dotadašnje krute i jednostrane globalne strategije bile su nedovoljno efikasne i prema glavnom protivniku, i prema saveznicima, i prema svijetu izvan blokova.

Potreba za elastičnošću najpotpunije biva izražena u teoriji eskalacije, koja postaje težišni momenat nove globalne strategije. Teorija eskalacije predviđa skalu opcija, podrazumijevajući i obilje ciljeva i sredstava. U toj skali najveći značaj dobijaju lokalni konvencionalni rat i specijalni rat, koji će u narednom periodu do početka sedamdesetih godina naći najširu primjenu, naročito u sukobima u kojima će vodeće snage imperijalizma i hegemonizma pokušati da u novim uslovima ostvare što širu svjetsku dominaciju. U stvari, pokušaće da ostvare iste ciljeve koji su još ranije postavljeni.

U tom vremenu odigrava se najveći broj lokalnih agresivnih ratova i vojnih intervencija, najčešće u kombinaciji sa specijalnim ratom. Međutim, upravo najveće intervencije i lokalni ratovi, a naročito američki rat u Indokini, na kraju su pokazali da u njima nije moguće, bez obzira na maksimalno angažovanje sopstvenih konven-

cionalnih oružanih snaga, postići čistu vojnu i političku pobjedu. Štaviše, oni su se završavali političkim i vojnim neuspjehom i na ratištu, i na široj međunarodnoj sceni, i na domaćem frontu javnog mišljenja.

Negativna iskustva bila su toliko očigledna da su neizbježno dovela do nove korekcije globalne strategije. Na skali eskalacije dominantno mjesto dobija specijalni rat mada se ovaj oblik primjene sile pojavio znatno ranije, a takozvana indirektna strategija određuje glavnu liniju nastojanja da se isti ciljevi postignu drugim sredstvima. Neposredno i masovno angažovanje oružanih snaga velikih sila u ratu ocjenjuje se kao neprihvathjiv i štetan rizik, ali samo do određene granice. Naime, direktno angažovanje oružanih snaga velikih sila dozvoljava se samo u onim slučajevima kada bi bili ugroženi njihovi vitalni svjetski interesi.

Strategija posrednog nastupanja preuzima na sebe sve dotadašnje globalne ciljeve. To vrijedi posebno naglasiti, jer to znači da su ciljevi specijalnog rata krajnje radikalni, praktično isti kao što su bili i ciljevi ratne strategije. Specijalni rat predstavlja kompleksnu kombinaciju najraznovrsnije primjene sile — političkih, ekonomskih, psiholoških, propagandnih, obavještajnih, diverzantskih, saboterskih, opozicionih, diplomatskih i drugih aktivnosti. Njihovo bitno obilježje jeste kombinovanje djelovanja spoljnih snaga sa maksimalnom aktivnošću unutrašnjih snaga. Indirektna strategija naišla je, naročito u početku, na znatno manju otpornost žrtava agresije, a takođe i na slabije suprotstavljanje međunarodnih faktora, pa i javnog mnjenja. Tako, na primjer, ni Ujedinjene nacije nisu našle snage da u definiciju agresije uključe elemente specijalnog rata.

Izgleda, međutim, da indirektna strategija postepeno iscrpljuje svoje krajnje mogućnosti. Njeno glavno preimućstvo u početku bilo je što je bila obavijena tajnovitošću, nepoznavanjem, što se služila konspirativnim linijama, tajnim kanalima, raznim podzemnim djelatnostima i što je mogla da postigne strategijsko iznenađenje. Danas su već do detalja poznati teorijski koncept strategije specijalnog rata i njena praktična primjena u većem broju markantnih slučajeva (Čile, Bliski istok, Brazil, itd.). Otpornost zemalja na udare specijalnog rata znatno je povećana, jer se svijet sve više oslobađa tradicionalnog shvatanja da je jedini izvor opasnosti klasična oružana agresija u formi rata. Osim toga, veoma uticajni međunarodni faktori pružili su u nekoliko navrata snažan otpor specijalnom ratu, što sve više vodi ka njegovoj političkoj osudi i kompromitovanju. Indirektnoj strategiji postala su potrebna nova, jača sredstva.

Jedino jače sredstvo jeste — rat. Trebalo je pronaći način da se u globalnu strategiju ponovo uvede rat kao najjače sredstvo, a da velike sile ne budu prisiljene da se direktno svojim oružanim snagama u njemu angažuju. Nova varijanta globalne strategije sastoji se u tome što ona i dalje djeluje kao indirektna (s gledišta velikih sila), pa se u tom smislu indirektno odnosi i prema ratu, koji vode treće zemlje (i za njih je rat elemenat direktne, ratne strategije). Rat o kojem je riječ jeste posrednički relejni rat (naravno, s gledišta globalne strategije). Ovdje valja napomenuti da je i u ranijim ratovima bilo elemenata posredničkog djelovanja velikih sila, naročito u ratovima na Bliskom istoku. Međutim, sada taj elemenat dobija najšire razmjere.

Činjenica što se posrednički rat pojavljuje kao elemenat indirektno globalne strategije ima za posljedicu da takav rat ostaje organski povezan sa specijalnim ratom. Zbog toga se u mnogim slučajevima posredničkih ratova oružana borba kombinuje sa raznovrsnim formama specijalnog rata. Naime, granica između oružane borbe i specijalnih dejstava ni ranije nije bila jasno povučena, a u sadašnjim ratovima ona je još manje kruta. Današnji ratovi se obično povezuju sa težnjom da se istovremeno izazovu državni udari, da se izvrši unutrašnja destabilizacija, stvori unutrašnji opozicioni front ili front otpora. Ako to nije moguće postići u stvarnosti, pribjegava se vještačkom stvaranju raznih disidentskih pokreta, pa makar oni djelovali kao farsa. Specijalni rat obično i prethodi otpočinjanju oružane borbe i on je u dužem vremenu ispunjen sadržajima, odnosno ciljevima i metodama, koji će kasnije imati odlučujuću ulogu i u vođenju rata. To stvara krize i zaoštrenosti u odnosima između pojedinih država, povećava obim i intenzitet primjene sile i dovodi do narušavanja mira na širem području. Preko ovih kriza, a pogotovu preko ovih ratova, velike sile stižu povoljne uslove da prošire krug svojih konfrontacija na najširem izvanblokovskom prostoru i da krize i ratove iskoriste za proširenje sopstvenih interesnih sfera.

Mogućnost i nemogućnost savremenih ratova

Razvoj vojno-političkih odnosa u svijetu pokazuje i negativan i pozitivan tok istovremeno, dakle veoma protivurječan i složen. Međutim, u posljednjih nekoliko godina jačaju negativni procesi, pa ponekad izgleda, kako je drug Tito rekao u svom referatu na 11. kongresu SKJ, kao da se vraćamo u najgore vrijeme hladnog rata za koje smo mislili da je konačno ostalo iza nas. Prema Titovim riječima čov-

ječanstvo ponovo doživljava nova iskušenja, jer je došlo do zaoštavanja u svijetu, pa i do novih lokalnih ratova, čak i između nesvrstanih zemalja.

Ako u sklopu razvoja međunarodnih odnosa imamo u vidu momenat rata, možemo zapaziti tendenciju da rat kao opšta pojava nailazi na sve teže prepreke da se upotrijebi kao racionalno političko sredstvo, odnosno da se preko rata postigne politička i vojna pobjeda. Rat kao posebna pojava (tj. posebne vrste rata) nejednako se ponaša u odnosu na mogućnost svrhovitog realizovanja ciljeva. Nuklearni rat je prvi pokazao da njegova politička svrha ne može biti racionalna, jer je nametnuo apokaliptičku viziju uništenja i pobjednika i poraženog, iako je pronašao širok društveni prostor da djeluje na međunarodne odnose u funkciji odvratanja i zastrašivanja. Agresivni lokalni konvencionalni rat je bio zamišljen kao djelimična zamjena za nuklearni rat i trebalo je da otvori mogućnost za primjenu rata u novim društvenim i tehničko-tehnološkim uslovima. I ova vrsta rata ubrzo je naišla na veoma snažan otpor i postala rizična čak i za najmoćnije svjetske sile. Za najnoviju vrstu posredničkih ratova još ne bismo sa sigurnošću mogli reći kakve su njihove realne mogućnosti, iako je već sada jasno da nailaze na velike teškoće u postizanju čistog vojnog i političkog ishoda.

Međutim, sve dok postoji materijalna i društvena osnova sile, a pogotovu vojne sile, ni rat uopšte, ni bilo koja posebna vrsta rata ne mogu se isključiti iz društvene prakse. Pored ostalog, to zavisi i od subjektivnih procjena nosilaca sile o tome kakve su šanse da se putem rata zadovolje određeni interesi i ciljevi. Zaoštavanje međunarodnih odnosa u savremenom svijetu proizlazi upravo otuda što još uvijek djeluju društveni i tehničko-tehnološki uslovi za nastajanje sile i što sila pokazuje sposobnost da se primjenjuje u raznovrsnim, novim oblicima. Šta više, tehničko-tehnološka osnova sile, naročito naoružanje, sve više jačaju i postaju relativno samostalan činilac svjetskih procesa.

Očito je da se savremeni rat ponaša prema onim tendencijskim zakonitostima, koje sve više otežavaju njegovu primjenu, ali od kojih, međutim, samo u krajnjoj liniji zavisi mogućnost njegovog eliminisanja iz društvene prakse. Naime, prvi put u istoriji rat više nije fatalno neizbježan, ali je još uvijek moguć. To se odnosi i na rat uopšte i na posebne vrste rata, iako je najveći rat najmanje vjerovatan, a najuži oblik rata najvjerovatniji. U dosadašnjoj istoriji, ratovima se, po pravilu, pribjegavalo tek kada su prethodno bila iscrpljena sva druga sredstva za rješavanje dubokih društvenih protivrječnosti. I u savremenim uslovima djeluje ista ta zakonitost, ali prvi put djeluje i

jedna nova: raznovrsni oblici sile široko se primjenjuju ne samo zbog toga što je njima moguće ostvariti određene ciljeve već i zbog toga što je putem rata sve teže te ciljeve ostvariti.

Savremeni rat nije samostalan oblik, on je neodvojiv od ostalih oblika sile, pa je otuda moguća mutacija oblika, a i njihovo kompleksno djelovanje. Posrednički ratovi jesu ratovi za zemlje neposredno angažovane u sukobu, ali za globalne strategije oni predstavljaju posrednu primjenu sile. Osim toga, u svakom posredničkom ratu, kao i u drugim vrstama ratova, široko se kombinuju oružana borba i drugi oblici sile. Čak i nuklearni rat stavljen prvenstveno u funkciju politike sile i sve do sada je samo u toj funkciji pokazao svoju djelatnu moć. Onog trenutka kada bi se otrgnuo od te funkcije, negirao bi političko izvorište i svrhu sile, pa i svoje sopstveno političko izvorište i svrhu.

Savremeni rat prožima duboka društvena protivurječnost. U odnosu na bilo koji rat u prošlosti savremeni rat raspolaže neuporedivo jačim sredstvima. Istovremeno, nikada ranije u istoriji rat nije imao teže društvene uslove da ostvari svoju političku svrhu. Tako, jačina ratnih sredstava stoji u obrnutoj srazmjeri prema političkoj svrhovitosti rata.

Protivurječnost je i u tome što objektivno moguće relativno uzdavanje izbijanja ratova ne proizvodi srazmjerno popuštanje međunarodne zategnutosti. Štaviše, događa se obrnut proces — postaje sve rizičniji, ali se i međunarodni odnosi pogoršavaju.

Ma koliko da su duboke te protivurječnosti, one, naravno, odražavaju logiku društvenog kretanja u savremenom svijetu. Izgleda da najveći značaj ima činjenica o povezanosti savremenog svijeta, uslijed čega svaka primjena sile, a pogotovu svaki rat, dobija svjetsko značenje, neposredno utiče na svjetski odnos snaga, izaziva najveću mobilnost svih subjekata međunarodne zajednice. To ima dvostruke posljedice. One su veoma negativne u onoj mjeri u kojoj povećavaju antagonizme svijeta podijeljenog u nepomirljive vojno-političke blokove, uslijed čega svaka primjena sile i svaki rat sadrže u sebi potencijalnu opasnost da se pretvore u šire sukobe i da krajnje nepovoljno utiču na opštu bezbjednost. One su pozitivne u mjeri u kojoj sve više okupljaju antiagresorske, antiimperijalističke, antihegemonističke i miroljubive snage širom svijeta u borbi protiv primjene sile i rata. Upravo u tom smislu odlučujuću ulogu ima pokret nesvrstanih.

Savremeni posrednički ratovi predstavljaju takođe izraz protivurječnosti današnjeg svijeta. Na ljestvici eskalacije oni pokazuju negativan tok, jer su u odnosu na nuklearni i lokalni rat znatno više

ograničeni — i po ciljevima, i po sredstvima, i po snagama, i po prostoru. Ali, to je samo globalni aspekt. Za male zemlje oni su najveća opasnost, pojavljuju se u sve većem broju, a bez obzira u kojem dijelu svijeta izbijaju i u kakvoj formi — neposredno utiču na oblik i dubinu svjetskih kriza i odnosa. Savremena praksa posredničkih ratova nesumnjivo će pokazati, isto tako kao i praksa drugih ratova, »da živimo u epohi kada se ratom ne može uređivati svijet i kada miroljubiva koegzistencija nema alternative, osim nuklearne katastrofe« (Tito, referat na 11. kongresu SKJ).

Posrednički ratovi i odnosi sa susjedima

Posrednički ratovi se vode između susjednih država. Makar koliko ova sintagma zvučala notorno, valja imati u vidu da se nuklearni rat ne bi vodio među susjedima, a da su mnoge lokalne agresivne ratove vodile sile često veoma geografski udaljene od ratišta, zbog čega su bile prisiljene da organizuju pomorske i vazdušne mostove da bi mogle rat stalno pothranjivati. Tako ma koliko to zvučalo neobično, tek najnoviji razvoj dovodi do masovnije primjene međususjednih ratova, naravno uz veliko miješanje faktora sa strane.

Nova praksa posredničkih ratova ističe u novom svjetlu značaj međususjedskih odnosa. Snažnije no ikada potvrđuje se da je interes malih naroda da postojeće sporove sa susjedima rješavaju na miroljubiv način, pregovaranjem i sporazumijevanjem, u duhu dobrosusjedske saradnje i polazeći od bitnih principa nesvrstavanja kao što su nemiješanje u tuđe poslove, poštovanje ravnopravnosti, suvereniteta i integriteta i izbijegavanje rata kao sredstva osvajačkih, agresivnih ciljeva.

Takav model susjedskih odnosa nije samo opšti princip nesvrstavanja, on je proizišao iz političke borbe nesvrstanih protiv imperijalističkih i hegemonističkih pritisaka, ali je, u mnogo čemu, bio anti-cipacija onog modela ponašanja koji najveću vrijednost dobija upravo u savremenim uslovima. Naime, nije samo u pitanju to što je područje međususjedskih odnosa postalo kritična tačka s gledišta opasnosti od izbijanja i vođenja međususjedskih ratova, već je ono postalo osjetljivo i za jedinstvo pokreta u cjelini. Međususjedski ratovi najozbiljnije narušavaju jedinstvo i stabilnost pokreta nesvrstavanja. Oni širom otvaraju vrata za prodor blokovskih uticaja unutar pokreta, za jačanje pokušaja njegove podjele na osnovi blokovskih opredjeljenja, a to omogućava proširenje sfere blokovskih konfrontacija i jačanje kriznih žarišta u svijetu.

Zbog toga se Jugoslavija dosljedno zalaže za poštovanje principa dobrosusjedskih odnosa, i to ne samo kao opštih principa pokreta nesvrstavanja već i u njihovoj konkretnoj primjeni za rješavanje kriznih žarišta, međususjedskih sporova i ratova.

Poznato je da naša zemlja opravdava samo narodnooslobodilačke i odbrambene ratove. Ona osuđuje sve agresorske, osvajačke i napađačke ratove, i to bez obzira na to kakvi su ciljevi osvajanja i kakve snage ga ostvaruju. Društveno-političku suštinu osvajačkog rata ne mijenja priroda osvajача, pa i u slučaju kada se u ulozi osvajача nalaze nesvrstane i socijalističke zemlje. U tom pogledu naš kriterijum polazi od principa da svaka država ima pravo na nezavisnost, suverenitet, samostalan unutrašnji razvoj, očuvanje integriteta i nepovredivosti državnih granica. Nezavisnost i suverenitet ne mogu biti ograničeni, a pravce unutrašnjeg uređenja mogu određivati samo unutrašnje snage, a ne spoljni činoci. Takve principe naša zemlja sprovođi i u praksi primjenjujući ih bez izuzetka. Osim toga, ona se uporno zalaže za to da se sva sporna pitanja rješavaju mirnim putem, bez primjene sile, a pogotovu bez primjene rata.

Takav principijelan stav obavezuje našu zemlju da se na isti način ponaša i prema svojim susjedima. A to je i njen osnovni interes. Naši odnosi sa susjedima imaju izuzetan značaj za spoljnu politiku i vojno-politički položaj Jugoslavije. Na 11. kongresu SKJ drug Tito je ponovo istakao da su ti odnosi za nas uvijek bili jedan od prioriteta naše politike.

Sa nekim našim susjedima mi imamo sporova, sa nekima i krupnih. U posljednje vrijeme u Bugarskoj su pojačane pretenzije prema nekim dijelovima naše teritorije, falsifikuju se istorijske činjenice, negira se postojanje makedonske nacije, dovodi u pitanje legitimitet SR Makedonije, a dimitrovski period u istoriji KP Bugarske, u kojem su položeni temelji za dobrosusjedsku saradnju između naše dvije zemlje, proglašava se za pogrešan. Suprotno tome, poslije zaključenja Osimskih sporazuma sa Italijom u vezi sa regulisanjem graničnih, teritorijalnih, etničkih i drugih pitanja saradnja sa tom zemljom služi kao pozitivan primjer jačanja evropske saradnje i bezbjednosti.

Rješavanje sporova ne zavisi samo od naše volje. U tom pogledu naši stavovi su jasni — mi se ne odričemo principa dosljednog rješavanja nacionalnog pitanja ni u unutrašnjoj ni u spoljnoj politici, pa u tom smislu očekujemo da se prava naših nacionalnih manjina u drugim zemljama poštuju. Ali, kako ističe drug Tito, na nacionalne manjine mi gledamo kao na faktore povezivanja, uzajamnog razumi-

jevanja i dobrosusjedske saradnje, pa od takve saradnje očekujemo stvaranje povoljne klime za rješavanje svih pitanja, pa i onih spornih.

Naš odnos sa susjedima ima i širi, strateški značaj. Ne može se izgubiti iz vida mogućnost da bi nekim krugovima u svijetu odgovaralo da se sporovi koje imamo sa nekim našim susjedima zaoštravaju, pa i vještački naduvavaju. To se iskorišćava pritisak i za blokovsko nadmetanje oko naše zemlje. Vjerovatno se računa i na to da se u određenoj situaciji ti sporovi mogu iskoristiti za izazivanje sukoba, pa i eventualnih agresija protiv naše zemlje. Utoliko prije što protiv Jugoslavije nije lako primijeniti direktnu globalnu agresiju. Takva agresija u Evropi bila bi mnogo opasnija nego u drugim područjima svijeta. Osim toga, svaka agresija na Jugoslaviju unaprijed mora računati sa opštenarodnim ratom i otporom, što bi agresoru omelo planove munjevitog rata i uvuklo ga u dugotrajan rat sa nesagledivim posljedicama po ishod takvog rata i međunarodni položaj agresora.

Uslijed pojave takozvane relejne strategije naš vojno-politički položaj postaje osjetljiviji, a značaj odnosa sa susjedima veći. Valja posebno ukazati na metode kombinovanja posredničkih ratova sa specijalnim ratom. Jugoslavija je stalno, manje ili više, predmet specijalnih dejstava. U posljednje vrijeme ta dejstva se pojačavaju i kao forma pritiska na Jugoslaviju. Zbog toga što dosljedno, javno i principijelno osuđuje agresivne posredničke ratove, a što izaziva žestoke reakcije u određenim krugovima u svijetu. Grubi spoljni pritisci se obično povezuju sa pojačanim djelovanjem unutrašnjih neprijatelja, koji nastoje da se, bez obzira na međusobne ideološke razlike, organizuju na osnovu zajedničke političke opozicione platforme.

Drug Tito već duže vremena upozorava na nepovoljne točkove zaoštavanja u svijetu. Njegova aktivnost u posljednje vrijeme naročito je usmjerena na suzbijanje sukoba unutar pokreta nesvrstanih i na njegovo jačanje. On stalno naglašava značaj učvršćenja našeg unutrašnjeg jedinstva na osnovama socijalističkog samoupravljanja, nesvrstane politike, bratstva i jedinstva i jačanja demokratskih odnosa unutar političkog sistema, koji se brže mora oslobađati negativnih pojava. Razvoj vojno-političke situacije u svijetu zahtijeva i stalne napore na jačanju odbrane i zaštite zemlje. Jedinstveni odbrambeno-zaštitni koncept, koji proizilazi iz organizovane opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, predstavlja naš univerzalni odgovor na sve vrste agresija i pritisaka, pa i na one koji sve više dolaze do izražaja u posljednje vrijeme. Univerzalnost takvog koncepta proizilazi iz njegove društvene suštine i obilja organizacijskih oblika i načina djelovanja, a to omogućava i njegovu fleksibilnost i otpornost na raznovrsne izvore opasnosti za bezbjednost Jugoslavije.